

Gruodžio mėnuo metuose išsiskiria visiems - perkame dovanas artimiesiems, dalyvaujame įvairiose šventėse, skubame, nespėjame. Tačiau, jei dirbate viešajame sektoriuje arba su juo, gruodis greičiausiai jums išsiskiria ir dėl to, kas žinoma kaip „gruodžio karštinė“. Tai laikotarpis, kai institucijos stengiasi išleisti visus tiems metams skirtus biudžeto pinigus. O kai skubi ir pagrindinis tikslas ne reikiamos prekės ar pasaugos įsigijimas, o lėšų įsisavinimas, tai ir pinigai keliauja patiems „įdomiausiems“ pirkiniams.

Kas yra „gruodžio karštinė“?

Terminas nėra oficialus, jo naudojimas paplitęs tarp su viešaisiais finansais dirbančių specialistų. Iš esmės jis reiškia viešojo sektoriaus institucijų pinigų leidimą metų gale (dažniausiai gruodį, tačiau kartais ir lapkritį ar net spalį) tam, kad būtų panaudoti visi tiems metams skirti biudžeto asignavimai arba kitaip – įsisavintos lėšos.

Kas perkama per „gruodžio karštinę“?

Viskas viešajame sektoriuje turi būti įsigyjama taikant viešųjų pirkimų procedūras, kurios tikrai nėra trumpos, tačiau išimtis taikoma mažos vertės pirkimams iki 10 000 Eur (nuo 2023 m. ši vertė keliama iki 15 000 Eur), kuriuos galima atlikti apklausos būdu. Taigi, iš esmės netaikant beveik jokių procedūrų.

Todėl ir perkamos pačios įvairiausios prekės bei paslaugos, kurios nesiekia šios ribos. Tarp populiariausių yra kanceliarinės prekės, kompiuterinė technika, kavos aparatai ir jų priedai, ekspertų ir konsultantų paslaugos.

Ar tokie daiktai ir tokios paslaugos viešajame sektoriuje reikalingi? Žinoma, kad taip. Tačiau kai planuojant biudžetą jie nėra įtraukiami kaip prioritetiniai, o tik metų gale skubiai priperkami – ar tikrai galime būti ramūs, kad pinigai leidžiami pačioms būtiniausiomis reikmėms?

Statistika

Seimo Audito komitetas kiekvienais metais apžvelgia įstaigų praėjusių metų išlaidas ir jų pasiskirstymo tolygumą per metus. Žiūrint į 2021 m. apžvalgą matosi, kad 51 proc. reprezentacijai, 54 proc. transportui, 56 proc. kvalifikacijai tobulinti, 50 proc. ekspertams ir 42 proc. komandiruotėms skirtų išlaidų buvo panaudotos IV-ajame ketvirtyje. Deja, pasiskirstymo pagal mėnesius nėra, tačiau galima neabejoti, kad didžioji dalis šių išlaidų koncentruojasi būtent į gruodį.

Kodėl atsirado „gruodžio karštinė“?

Lietuvos Respublikos biudžeto sandaros įstatymas numato, kad, metams pasibaigus, asignavimų valdytojai ir jiems pavaldžios biudžetinės įstaigos, ministrų valdymo sričių įstaigoms, vykdančioms atitinkamo asignavimų valdytojo programas, pavaldžios biudžetinės įstaigos ir kiti subjektai disponuojamose sąskaitose esančias biudžeto lėšas, skirtas programoms finansuoti, grąžina ne vėliau kaip iki sausio 10 dienos.

Iš esmės ši nuostata reiškia, kad visas programų finansavimas, kuris buvo patvirtintas ir skirtas įstaigoms tiems metams, tačiau liko nepanaudotas – turi būti sugrąžintas į valstybės biudžetą. Pats grąžinimas gal ir nebūtų blogai, jei įstaigai reikėjo mažiau pinigų, ji juos tiesiog grąžina, tačiau, deja, gyvenimas rodo, kad taip nėra.

Istoriškai susiklostė nuomonė (kartais paremta ir faktais), kad tokiu atveju, jei institucija nepanaudos visų jai skirtų lėšų, kitais metais jų bus skiriama mažiau. Neva istoriniai duomenys rodo, kad institucijai neprireikė tiek, kiek planavo, o gal, planuodama biudžetą, ją padidino. Todėl ateityje galima skirti mažiau.

Kita priežastis – žinojimas, kad kitais metais lėšų institucija gali gauti nepakankamai. Deja, bet Lietuvos biudžetas yra santykinai (su bendruoju vidaus produktu) vienas mažiausių tarp Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos valstybių narių, todėl lėšų čia tikrai viskam nepakanka. Institucijos supranta, kad kitais metais, vykstant diskusijoms dėl jų poreikių, gali būti, kad jie bus nepatenkinti, nes lėšų tiesiog nėra, todėl jau geriau dabar išigyti kažką, nei ateityje galimai neturėti nieko.

Žinoma, „gruodžio karštinė“ lemia ir objektyvios priežastys, tokios, kaip užsitęsusios viešųjų pirkimų procedūros, tiekėjų vėlavimai ir panašiai, kurie tiesiog sustumia visas išlaidas į metų galą. Aišku, reikia nepamiršti ir dažnai nepakankamo dėmesio biudžeto vykdymo stebėjimui, kai metų pradžioje visi atsipalaidavę ir neskubantys, o tada visi darbai (ir pinigai) susistumia į metų galą.

Ar „gruodžio karštinė“ kažkam naudinga?

Verslas, kuris žino, kad taip bus – tikrai gali iš to išlošti. Suprantant, kad kiekvienais metais daugybė viešojo sektoriaus institucijų bus pasiryžusios greitai išleisti nemažą kiekį pinigų, galima tam pasiruošti – turėti pasiūlymus iki 10 000 Eur (kitais metais – 15 000 Eur), sukomplektuoti reikiamas prekes, pateikti reikiamus pasiūlymus.

Atitinkamai papildomos pajamos verslui reiškia ir papildomus mokesčius į valstybės

biudžetą, taigi negalime sakyti, kad „gruodžio karštinė“ yra tik neigiama. Žinoma, jei lėšų leidimas būtų tolygus ir institucijose prižiūrimas visus metus, galimai pinigai anksčiau pasiektų verslą, prekės ir paslaugos, kurios būtų perkamos, tikėtina, būtų tos, kurių tikrai reikia, o ne tos, kurias įmanoma spėti įsigyti.

Dr. Živilė Simonaitytė, mokymų įmonės COUNTLINE lektorė

